

segle el tenim, però, ja com a moneda barcelonesa: *𐌹𐌿𐌸𐌹𐌸𐌹𐌸* un *𐌹𐌿𐌸𐌹𐌸𐌹𐌸* *𐌹𐌿𐌸𐌹𐌸𐌹𐌸* original de 1066, copiat també en el *Cart.* de Sant Cugat (II, p. 315), i «quatuor millia *mancutos* Barchinonenses» el 1068 (*InuLC*). Balari (ib., 667-8) ens dóna moltes cites del S. XI etc. El publicador i anotador del *Libro de la Cadena* de Jaca [Salarrullana] comentant el fet que el nostre rei Pere el Catòlic es va obligar, el 1213, a pagar a l'Església de Roma cinc-cents *mancussos* d'or de la moneda jaquesa, escrivia «no están acordes los numismáticos en explicar qué clase de moneda --- predomina la idea de que eran piezas casi informes, *manu cussas*, hechas a mano, o sea sin la precisión de las fabricadas con troquel» (p. 370). Però com es veu, això no és una descripció ni identificació de la moneda, sinó una etimologia disfressada.

De fet aquesta etimologia va ser acceptada amb moltes reserves per Du C. (IV, 219, o V, 209-10) que dóna força documentació en baix llatí de les formes llatinitzades *mancusus*, *mancosus*, *mancusa*. Tanmateix és veritat que «no están acordes los numismáticos» i Mateu i Llopis (*Glos. Esp. de Numism.*, 111-5) no arriba a conclusions definides. No sabem ben bé si fou des del català o d'una llengua romànica on tot seguit es vagi perdre o bé directament de l'àrab, que vingueren l'a-al. ant. i b-al. ant. *mankus*, i ags. *mancus* 'moneda d'or': Kluge (*Pauls Gr. f. Germ. Phil.*, 340) i Jud (*ZRPb*. xxxviii, 1917, 34) accepten l'etimologia *MANU CUSSUS*, amb alguna reserva, admetent que degué arribar al germ. des d'una lleng. romàn. ignota (no tenen notícia del mot cat.), en la qual hauria desaparegut.

Sembla que hagués de ser més aviat des de Barcelona, car altrament les comunicacions de l'antiga Alemanya i antiga Anglaterra amb els àrabs magrebins, eren quasi sempre indirectes, per conducte hispànic, francès o (màxim) italià, i el fet és que el mot no es troba en cap d'aquestes llengües més que en la nostra. D'altra banda contra l'etimologia *MANŪ CŪSSUS* hi ha entre moltes inversemblances (i no diguem ja la d'encunyar una moneda amb les mans) la conservació de *ŭ* com a *ú* i el mateix mètode de composició, bo en llatí antic però no en romànic.

Per damunt de tot, el fet que la moneda consti primer com a cosa dels moros, i localitzada a Còrdova i l'Andalus: car dos dels docs. citats per *AlcM* es refereixen a València, i els *mancusos de València* s'anomenen en quatre docs. barcelonins de 1085-97 (Balari, 667), molt anteriors, doncs, a la Conquesta; tots els adjectius que els acompanyen (*jabari*, *adai*, *cepti*, ib., 668) són de gentilicis àrabs. És veritat que els diccionaris d'arabismes callen tots (res en Dozy-Eng., Eguílaz, Steiger, i *AlcM* declara «origen desconegut»).

Però el fet és que *mancús* té tot l'aire d'un participi passiu aràbic del tipus normal. I de fet ja indicà Dozy, si bé brevíssimament i en lloc amagat, l'etimologia aràbiga (quatre línies en el *Suppl.* II, 712b). *Manqûš* figura traduït «dinar» en el gran diccionari suplementari modern (compilat a Síria), *Mohit-al-Mohit*, però no és més que una el·lipse de *ad-dinâr al-manqûš* 'el diner gravat, burinat'. Aquesta expressió, sencera, es tro-

ba realment en el vell poeta persa, en llengua aràbiga, Alí Al-Aghaní (mort a Ispahan el 971): *ka-an wâğaba-hu ad-dinâr al-manqûš* 'com si el superés en valor el diner gravat o cisellat'. El verb *naqaš*, en efecte, pertany a l'àrab clàssic, hispànic i modern, amb aquest significat: «pintar con buril» (i *manqûš* «figurada cosa con sinzel»), també «sculper» en el nostre *RMa.*, 'esculpir' en *PALc.*, Boqtor i ja en el granadí Ibn-al-Khatib. Darrere una *q* la *û* aràbiga sona bastant oberta, ço que explica que en lloc de la forma predominant en *ú*, l'hàgim trobat amb o el 1066, i Du C. ho citi també algun cop en aquesta forma.

Resta una dificultat fonètica. ¿Per què hi ha -s en català, i en baix llatí, a desgrat de la -š aràbiga?, ¿per què no -ix? Això es pot explicar fàcilment per una contaminació. I en realitat n'hi pogué haver dues de coincidents: una, la interpretació *manu cussus* en baix llatí; l'altra, el participi *manqûš* d'una arrel aràbiga parònima: *nâqaš* «avoir moins que la mesure, que le poids», «ne pas atteindre à», «réduire à de plus petites proportions», «ôter», «diminuer», «enlever qqch. à quelqu'un» (Dozy, *Suppl.* II, 712-3); la qual, de fet, passà al cat. *NAQUIS*, *nacse*, aplicat entre altres coses a les monedes («florins vells tria / --- / e stisorats, / *nachcis* e mals, / falsos reals», JRoig, *Spill*, 8229).

Mandana, deformació de *BARDANA* (potser confós amb *lantana* i nasalització de la inicial).

MANDANGA, mot baix, comú al català amb el castellà, i d'aparició recent en totes dues llengües, d'origen obscur; per a algunes conjectures (¿no seria *mandaga* 'marrada' amb metàtesi jargonitzant i nasal propagada?) i mots relacionats, veg. *DCEC*, s. v. □ 1.ª *doc.*: 1940, Griera; en cast. 1936.

Mandar, V. *manar*

MANDARÍ, del port. *mandarim* d'origen índic, per conducte del malai, veg. *DCEC*, s. v., amb bibliografia (també *RLws.* xxiv, 300, i *BbZRPb*. xci, 135-6).

DERIV.: *Mandarina* 'varietat de taronja' i *mandari* 'varietat de taronger que fa mandarines' [1903, Querol; eds. tardanes de Lab. i Bulb.]: anomenats així, alhora pel color groc del vestit dels mandarins, i per la procedència xinesa que hom atribueix a aquesta varietat. És més comú, almenys en cat. central i mall. *mandariner*; però en val. sento *mandarins* 'tarongers de mandarines' (Alginet, 1962); i fins aplicat a un hort on se'n fan (*L'Hort manderi*, Tormos). *Mandarinada*. *Mandarinera*; alterat en *marandinera*, Horta d'Alacant.

+*Mandarra* benasq. 'prostituta' («pelandusca: 'a la Montanya yei poques mandarres'», Ferraz, 76): forma que oblidarem de citar a *BANDARRA* i que confirma l'etimologia allí donada.

Mandària, com el cast. *MANDARRIA* (*DCEC*) és alteració de l'it. dial. *mannara*, -*aria* (it. *mannaia* 'des-tal'), per al qual cf. aci *MA*.